
NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI IRODALMAK

A magyarországi német irodalom legújabb nemzedékéről

Erlinghagen (Regner), Erika: Die „jüngste Generation“. Deutschsprachige ungarndeutsche Literatur nach der Wende. = Spiegelungen. 10. Jg. 2015. No. 2. 73-82.

A szerzővel, a bécsi egyetem európai összehasonlító nyelv- és irodalomtudományi intézetének munkatársával további szakembert nyer a hazai német irodalommal foglalkozók köre, amely nem túlságosan széles. Kiemelendő azonban, hogy munkásságával előző nevén, mint Erika Regner ismertebb. A témának szentelt résztanulmányai, előadásai mellett már átfogó munkát is letett az asztalra: *Ungarndeutsche Literatur – Neue Perspektiven?* (Frankfurt am Main. 2014). Idézett forrásunkban közölt tanulmánya, melynek talán nincs újabb mondandója a kötethez képest, a magyarországi német irodalom aktuális, a rendszerváltást követő fejleményeire tér ki.

A kisebbségi irodalmak tudományos-elemző megközelítésének egyik legnagyobb kihívása a változóban lévő identitásbeli összefüggések kitapintásában rejlik. Ezek sorában alapvető az anyanyelvi kompetencia kérdése. A szerző előtt ezt újabban többen is (Gerhard Seewann, Bindorffer Györgyi, Knipf-Komlósi Erzsébet) vizsgálták, s arra jutottak, hogy a hazai németség anyanyelvi jövője több mint kétséges, inkább csak a lezárulás becsülhető időpontját illetően térnek el a vélemények. De látókörbe kerülnek egyéb faktorok is, mint a történeti-kulturális hagyományok, a szokásformák, a mentális örökség, melyek az azonosságutdatot nyelvi kötődés nélkül is meghatározhatják. Mármost úgy tűnik: épp e stációnál tart az irodalomba belépő, legújabb – „rendszerváltó” – nemzedék, melynek tagjai: Christina Arnold, Andrea Czövek, Angela Korb, Mónika Szeifert, Stefan Valentin már csak tanulmányaik során

fejleszthetik újra nyelvi gyökereiket (vonatkozó középiskolai tagozatok, egyetemi szakirányok igénybevételével). Nagy segítséget kapnak ehhez épp a rendszerváltás után, a diktatúra alatt kiiktatott plurális intézményi, egyesületi szintér visszatérésével, a bővülő oktatással, továbbá az internet és a kommunikáció szabadabb formái révén táguló világképpel.

A *Neue Zeitung* lapjain vagy antológiákban a kései 90-es évektől megjelenő szerzők színrelépésekor nem meglepő, hogy a nyelv vállalása a korábbiaknál jóval elhatározóbb egyéni döntés és, persze, konkrét helyzeti adottság kérdése is. Kisebbségből elszármazó irodalmi tehetőség mindig is könnyen „belesodródhat” a többségi nyelvhez kapcsolódó irodalomba; világképében, tematikájában igazodva ehhez, vagy legalább részben a kisebbségi élmény feldolgozásánál megmaradva. Utóbbi, örvendetes eset Kalász Mártoné (*Téli bárány*, 1986), Elmer Istváné (*Parasztbarokk*, 1991), Balogh Róberté (*Schwab evangélium*, 2001), s azokkal a műveikkel, melyek témához kapcsolódnak, végérvényesen kezdetét veszi a magyarországi német irodalom kétnyelvű korszaka. (Propsz Eszter a fejleményt, mint azt a tanulmány is idézi, a „magyar nyelvű magyarországi német irodalom” paradox hangsúlyával nyugtázza.) Ehhez a párhuzamosan két nyelven jelentkező szerzők publikációs adják a felütést. (Valéria Koch: *Zuversicht = Bizalom*, 1982, stb.) Regner-Erlinghagen helyzetképe a szerzői kétnyelvűségen alapul, ami annyiban homályos, hogy egyéni kötetek híján (Korb adott közre tájnyelvi népmese-gyűjteményt) nyomon követhetetlen, hogy a szerzők mennyiben publikálnak magyar nyelven is.

A rendszerváltó nemzedék tematikai oldalon feltétlen az előttük járókhoz kapcsolódik abban a tekintetben, hogy a zárt kollektivitás képvisellete helyett már a szabadabb írói-költői magatartást választják, amivel akár a nyelvterületi irodalom osztatlan térképén is helyet foglalhatnak, amennyiben a mondandóikkal és a megformálással képesek erre. (Mint ahogy jegyzi is a német kritika „a nyelv mostoha gyermeke” Koch V.-féle motivációját.) A „legújabbak” mindenesetre a maguk egyéni ember- és világképük rögzítésére törekszenek, verseikben, kisprózájukban legszemélyesebb élményeiknek, tapasztalataiknak adnak hangot, némi közönnyel a kisebbségi jövő jobb, rosszabb várakozásait illetően. Mint azt interjúinkban is többször aláhúzzák, a kisebbségi tema-

tikát lényegében nem tartják magukra nézve abszolút „kötelezőnek”. Ha mégis felvállalják, akkor kötetlen életanyagként kezelik, a bomló identitás problematikáját kevésbé boncolgatják. Saját élményeik persze alig is lehetnek a témáról, azt azonban, amit a nagyszülők elmondanak magukkal viszik, az 1945-ös szovjet elhurcolásokig visszamenően.

Az öt szerző egyelőre a maga egyéni ízei szerint gyarapítja az irodalmi örökséget vagy őrzi a további, új kibontakozásig a folytonosságot. Rendkívül magukra vannak azonban hagyva: visszhangot, kritikai értékelést még annál is kevesebbet kapnak, mint amit az idősebbek még megkaphattak. A referens szerény vélekedése szerint még meg lehetne erősíteni őket legalább egy közös kötettel a jövőjük érdekében. Talán nem túlságosan nagy távlatokra tekintő útkeresésükkel is megbecsülendő értéket képviselnek, s a soroksári Valentin kivételével, a négy hölgy (az elnőiesedő humán szakterületekről) életrajzával látványosan jelzi a hazai német nyelvű irodalmi törekvések életképességét.

Komáromi Sándor

„Új-zsidó” tudat és bibliai motívumok Kafka Amerika-regényében

Krings, Marcel: „Man konnte gar nicht bemessen, wie weit das Haus in die Höhe reichte” – ‚Neues Judentum’ und Architektur in Kafkas „Verschollenem”. = Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte. 90. Jg. 2016. No. 2. 271-299. p.

”Der Verschollene”: a főnévi jelzővel alkotott német kifejezés a hagyatékból Max Brod által önkényesen „Amerika” cím alatt kiadott és ekként ismertté vált Kafka-regény kézirat-hű címe a mű kritikai kiadásában (1983). Magyar értelmező fordítás gyanánt nem igazán találó sem „A kallódó fiú”, sem pedig „Az elkallódott fiú” (melyekkel a fordítások megjelentek), valami súlyosabb, baljós értelmű kifejezés kívánkoznék helyettük, ami adekvát például *A per* regényhősének sötét végzetével. Az 1912-ben írt „Amerika”, azaz ”Der Verschollene” – *A per*-rel, illetve *A kastély*-jal együtt – Franz Kafka három, töredék-kéziratból posztumusz kiadott regénye közül időben az első mű, melynek narratívája